

Θέματα

B'

«Ο υπαρκτός σοσιαλισμός σπηρίχθηκε πάνω στο μοντέλο της Πλατωνικής Πολιτείας. Είναι πραγματικά η εξιδανίκευση της ασιατικής κοινωνίας με τις κάστες», λέγει στη συνέχεια της συνέντευξης της η Ελλη Παπά: Ας την παρακολουθήσουμε:

Π.Π.: Φυσικά στον Μάρξ τα πράγματα είναι πολύ ζωντανά...

Ε.Π.: Είναι τελείως διαφορετικά. Αλλά ας τα πάρουμε με τη σειρά. Στη συνέχεια δούλεψα πολύ πάνω στην ελληνική αρχαιότητα, πολύ συστηματικά και εντατικά, δηλαδή δεκάκι και δεκαοκτώ ώρες τη μέρα, και είχα καταλήξει ότι ο υπαρκτός σοσιαλισμός όχι μόνο είναι πάνω στο μοντέλο της Πλατωνικής Πολιτείας, αλλά, όπως λέει ο Μάρξ για την Πολιτεία του Πλάτωνα ότι είναι η αθηναϊκή εξιδανίκευση της αιγυπτιακής κοινωνίας με τις κάστες. Και ο υπαρκτός σοσιαλισμός είναι πραγματικά η «σοσιαλιστική» εξιδανίκευση της ασιατικής κοινωνίας με τις κάστες, με το ιερατείο που ουσιαστικά ασκεί την εξουσία, με το βασιλιά - θεό από πάνω, από τον οποίο εκπέμπεται όλη η γνώση, η σοφία και το φως, ουσιαστικά ήτανε μια κοινωνία με κάστες. Όταν πήγα εκεί - για μια εγχείρηση, το 65, είδα από κοντά τις κάστες. Ακόμη και μέσα στην κλινική τη μεγάλη που με πήγανε να κάνω την εγχείρηση υπήρχανε κάστες.

Π.Π.: Την κομματική κλινική...

Ε.Π.: Την κομματική κλινική. Εβλεπε τις κάστες. Ήτανε κάτι φοβερό, η κλιμάκωση, οι διαχωριστικές γραμμές που υπήρχαν. Σε ποιο μαγαζί θα ψωνίσει το ανώτατο στέλεχος και σε ποιο το απλό κομματικό μέλος - ήτανε χωριστά. Με άλλες ποιότητες. Τα ξενοδοχεία, τα πάντα ήτανε χωριστά. Η κλιμάκωση, η «καστοποιηση», ο χωρισμός σε κάστες, ήτανε μέσα στην κοινωνία την κομματική, δηλαδή στην κοινωνία της εξουσίας, ακριβώς όπως είναι και στις ασιατικές κοινωνίες. Από κει και πέρα οι «δημιουργοί» κατά Πλάτωνα, οι εργαζόμενοι στην καθ' ημάς ορολογία, είναι υποταγμένοι στη μισθωτή δουλειά. Δηλαδή, τους δίνεις τόσα όσα να μπορούν να αναπαράγουν την εργατική τους δύναμη, και με αυστηρές εξειδικεύσεις. Ο εργάτης, του οποίου το παιδί θα γίνει διανοούμενος, είναι εργάτης και μπορεί ο γιος του, που θα γίνει διανοούμενος, να καυχάται πως ο πατέρας του ήταν εργάτης. Ο διανοούμενος γιος όμως ήδη ανήκει σε άλλη κάστα. Θα κάνει παιδί το οποίο στο βιογραφικό του θα γράψει πως ο πατέρας του ήταν διανοούμενος. Ως γιος διανοούμενου υποβιβάζεται σε άλλη κάστα, εκτός αν ανήκε στα πολύ ψηλά στρώματα, οπότε γίνονταν κάπως κληρονομικό το πράγμα. Τα έβλεπε ζωντανά όλα αυτά. Δεν χρειαζόταν να μείνεις πολύ για

να τα δεις, να τα γνωρίσεις. Και είχα βεβαιωθεί πλέον πως αυτή η κοινωνία ήταν ασιατική κοινωνία με κάστες και δεν ήταν σοσιαλισμός.

Αλλά θέλησα να δω τις φιλοσοφικές ρίζες αυτής της κοινωνίας. Όχι μόνο εμπειρικά. Με την απλή παρατήρηση, λες αυτό είναι έτσι. Αλλά κάπου πρέπει να θε-

του σχολαστικισμού, της απολίθωσης της σκέψης και τέτοια. Ο Γαίγκερ τον διάβασε διαφορετικά, με άλλη διάταξη των έργων του και με μια μέθοδο που τη λέει «γενετική». Δηλαδή πώς, από ένα έργο θα δούμε να γεννιέται το άλλο, χρονολογώντας διαφορετικά τη διάταξη της δουλειάς του. Είναι μια πολύ καλή μέ-

Η ΕΛΛΗ ΠΑΠΑ ΕΦ' ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΥΛΗΣ

«Τον πραγματικό Αριστοτέλη τον βρήκα στον Μάρξ και τον Έγκελς»

Συνομιλία με τον Πανίκο Παιονίδη

μελιωθεί. Και βλέπεις ότι στη ρίζα ήταν η απολυτοποίηση της ιδέας της εξουσίας. Δηλαδή ήταν και μεταφυσική και ιδεαλισμός. Τότε έγραψα τον «Πλάτωνα στην εποχή μας» που εκδόθηκε το 81 και όπου, για πρώτη φορά λέω ότι είναι κριτική θεώρηση των κοινωνιών αυτών και κυρίως στηρίζω το φιλοσοφικό μέρος που οδηγεί σε όλη αυτή την ιστορία. Ακολούθησαν μερικά άλλα, κυρίως εδώ ενδιαφέρει η «Σπουδή στο θέμα της ελευθερίας», που είναι ακριβώς η έννοια της ελευθερίας στην ιωνική σκέψη, στον προσωκρατικό υλισμό. Η ιωνική γραμμή της σκέψης θέτει το πρόβλημα της ελευθερίας, που ολοκληρώνεται στους σοφιστές.

Στην επέτειο των εκατό χρόνων από το θάνατο του Μάρξ είχα έτοιμη μια δουλειά - γιατί πάντα ήθελα να δω την αρχαία σκέψη σε σχέση με το μαρξισμό - «Οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς στο «Κεφάλαιο» του Μάρξ»...

Π.Π.: Ο Μάρξ είχε συλλάβει αυτές τις οικουμενικές αξίες που βρίσκονται στους αρχαίους Έλληνες...

Ε.Π.: Πάρα πολύ, και πολύ βαθιά. Ας πάρουμε ένα παράδειγμα, τον Αριστοτέλη. Ο Αριστοτέλης, λέει κάποιος από τους μελετητές του, ο Γαίγκερ, είναι ένας από τους μεγαλύτερους φιλοσόφους της Αρχαιότητας που δεν τον γνώρισε η Αναγέννηση. Πραγματικά, όπως τον είχαν απολιθώσει στα μεσαιωνικά δόγματα και έγινε η πηγή πάσης αληθείας, αλλά με τελείως δογματικό τρόπο και απομονωμένο, είχε δημιουργηθεί μια τελείως στρεβλωμένη εικόνα - ότι αυτός είναι ο πατέρας

του, η οποία πραγματικά ανασταίνεται τον Αριστοτέλη, αλλά όταν τη δούλεψα περισσότερο είδα ότι έχει και πολλά μειονεκτήματα, πολλές ελλείψεις. Της λείπει η ιστορικότητα. Δεν φτάνει να τη δεις ως γενετική, διότι η σκέψη δεν είναι παρθενογένεση. Βεβαίως η μια σκέψη γεννά την άλλη, αλλά όλα αυτά γίνονται σε σύνδεση με κάποιες ιστορικές πραγματικότητες. Οπότε αναζητήσα τις ιστορικές πραγματικότητες. Και είχα γράψει τότε - δεν την έχω εκδώσει ακόμη αυτή τη δουλειά μου, θέλει κι άλλη επεξεργασία - ότι η γενετική μέθοδος μόνο αν συμπληρωθεί με την ιστορική και γίνεται «γενετική - ιστορική» μπορεί να δείξει τον πραγματικό Αριστοτέλη. Ε, λοιπόν, τον πραγματικό Αριστοτέλη τον βρήκα στον Μάρξ και στον Έγκελς, οι οποίοι από τότε τον χαρακτηρίζουν «ο μεγαλύτερος διανοητής της αρχαιότητας», «ο μεγαλύτερος διαλεκτικός της αρχαιότητας», διότι «όλοι οι αρχαίοι διανοητές ήταν διαλεκτικοί και ο μέγιστος ανάμεσά τους ήταν ο Αριστοτέλης». Ως διαλεκτικός, όχι σχολαστικός. Αυτό είναι ένα παράδειγμα, διότι μην ξεχνάμε ότι ακόμη και η διδακτορική διατριβή του Μάρξ είναι για τον Επίκουρο - λέμε συνήθως για τον Επίκουρο, όμως είναι σύγκριση της ατομικής φιλοσοφίας του Δημόκριτου και του Επίκουρου.

«Να σώσουμε τον Μάρξ από τα νύχια του Στάλιν»

Π.Π.: Ας πάρουμε τον ισχυρισμό για την ήττα του μαρξισμού!

Ε.Π.: Έχω υποστηρίξει, και μέχρι θανάτου θα το υποστηρίξω, πως το καθήκον μας σήμερα είναι να σώσουμε τον Μάρξ από τα νύχια του Στάλιν. Είναι να ξαναδώσουμε τη ζωντανή ουσία του μαρξισμού, την οποία έχει καταρακώσει ο Στάλιν, την έχει ρημάξει. Και όταν λέω ο Στάλιν, δεν εννοώ απλώς το πρόσωπο, εννοώ όλο αυτό το σύστημα που εγκαθιδρύθηκε, κι έφερε πολύ μεγάλη καταστροφή και στη σκέψη και στην πράξη. Σήμερα αυτή η κατάρρευση που βλέπουμε να συντελείται, τι είναι! Ήτανε αποτέλεσμα «της προδοσίας του Γκορμπατσόφ», όπως λένε, εκχυδαίζοντας όχι μόνο το μαρξισμό, αλλά κάθε τι που έχει σχέση με το ανθρώπινο λογικό:

Π.Π.: Μιλώντας για σταλινισμό δεν πρέπει άραγε να πάμε και λίγο πιο πίσω, στο λενινισμό, στον Λένιν; Ο Στάλιν... τουλάχιστον αυτή ήταν η προσπάθειά του, να δημιουργήσει την εντύπωση ότι στηρίζεται στο λενινισμό, ότι είναι συνέχεια του.

Ε.Π.: Αυτή ήταν η μεγάλη πονηριά αυτού του παμπόνηρου Γεωργιανού - γι' αυτό έχω στο βιβλίο μου τον τίτλο «ο Λένιν χωρίς λογοκρισία», εννοώντας τη λογοκρισία που του επέβαλε ο Στάλιν, μετά θάνατον βεβαίως. Αυτό κάνει όταν επικαλείται τον Λένιν - «όπως λέει ο Λένιν», δεν αρχίζει τίποτε αν δεν πει αυτό, «όπως λέει ο Λένιν» είναι όλες του οι θέσεις - αυτά όμως που έχει πει ο Λένιν, αυτά που επέλεξε ο Στάλιν, είναι θέματα τακτικής, που τα πρόβαλλε ο Λένιν εκείνη τη στιγμή θεωρώντας τα απαραίτητα, έτοιμος να τα αποσύ-

ρει την επομένη. Όπως έκανε, π.χ., με τον πολεμικό κομμουνισμό που έφερε μετά την ΝΕΠ. Ωστόσο, για να μπορέσεις να λογοκρίνεις τον Λένιν, επιλέγεις εκείνα που σου συμφέρουν - όπως ήταν η περίφημη παράγραφος 7 στην απόφαση του 10ου Συνεδρίου που απαγόρευε να λειτουργούν φράξιες και αντιπολιτεύσεις στο Κόμμα. Ο Λένιν ζήτησε πραγματικά να μπει αυτή η απαγόρευση στην απόφαση, αλλά με την έννοια του προσωρινού μέτρου. Διότι, εξηγεί, και το εξηγεί με μεγάλη σαφήνεια, η επανάσταση βρίσκεται σε υποχώρηση. Προχωρήσαμε πολύ, αποκοπήκαμε από τις μάζες, αποκοπήκαμε κυρίως από την αγροτιά, είμαστε υποχρεωμένοι να ξανασυνδεθούμε με τα αγροτικά νώτα της επανάστασης, να πάμε πίσω με την ΝΕΠ. Λοιπόν, για να πάμε πίσω, πρέπει να είμαστε πολύ ενωμένοι, δεν μπορούν να λειτουργούν αντιπολιτεύσεις. Δηλαδή, η μεν επανάσταση και ο πολεμικός κομμουνισμός έγιναν με ένα κόμμα που είχε και φράξιες και αντιπολιτεύσεις και στην περίοδο της υποχώρησης είδε μόνο τον κίνδυνο ο Λένιν κι όχι στην περίοδο της εφόδου. Κι αυτό είναι επίσης χαρακτηριστικό. Και λέει ακόμη ότι είναι ένα προσωρινό μέτρο που ίσως δεν θα βρεθούμε στην ανάγκη ούτε καν να το εφαρμόσουμε. Κι έρχεται ο Στάλιν μετά, το 1924 στο 13ο Συνέδριο αν θυμάμαι καλά, και λέει: Ας θυμηθούμε αυτό που μας κληρονόμησε ο Λένιν, ότι οι φράξιες και οι αντιπολιτεύσεις απαγορεύονται, και στηρίζομενος σ' αυτό άρχισε όλο το διω-

γμό των αντιπολιτεύσεων. Κι έγινε όλη εκείνη η εκκαθάριση κι εκείνος ο θρήνος που κράτησε και στη δεκαετία του 40. Λοιπόν, μ' αυτόν τον τρόπο ο Στάλιν «αξιοποίησε» τον Λένιν. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι, σε ορισμένες στιγμές, ο Λένιν δεν έδωσε αυτά τα σημεία όπου πραγματικά μπορούσε να στηριχθεί ο σταλινισμός. Όπως για μένα ήτανε ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπισε την Εργατική Αντιπολίτευση την ίδια περίοδο, γύρω στο 10ο Συνέδριο, όταν η Κολλοντάι και οι άλλοι εκπρόσωποι της Εργατικής Αντιπολίτευσης ζητούσαν να βρεθούν μορφές - προβάλλοντας τα συνδικάτα, π.χ. - στις οποίες θα στηριζόταν πραγματικά η άσκηση της εξουσίας από το ίδιο το προλεταριάτο. Έχουμε εξουσία του προλεταριάτου, έχουμε δικτατορία του προλεταριάτου, που είναι η άσκησή της από το προλεταριάτο; Αυτοί λέγανε ότι τα συνδικάτα ήτανε μια τέτοια μορφή. Εν πάση περιπτώσει η αναζήτηση ήτανε αυτή πάντως. Και ο Λένιν τότε είπε το περίφημο «ποια εργατική τάξη;» Εργατική τάξη δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή στη Ρωσία. Έχει εξαφανιστεί, έχει χαθεί μέσα στον εμφύλιο πόλεμο και στην κατάρρευση που ακολούθησε, δεν υπάρχουν παρά συμμορίες αυτή τη στιγμή που πρέπει να αντιμετωπίσουμε. Εργατική τάξη δεν υπάρχει. Υπάρχουν όμως οι καλύτεροι εκπρόσωποι της, οι οποίοι είναι μέσα στο Κόμμα. Αυτοί προχωρούν στην ανοικοδόμηση, αυτοί οργανώσανε τον Κόκκινο Στρατό, την οικονομία αυτοί οργανώνουν το κράτος σήμερα, και σ' αυτούς θα στηριχτούμε. Και ο Τρότσκι, ακολουθώντας κατά πόδας τον Λένιν σ' αυτό το σημείο, υποστηρίζει πως το Κόμμα έχει το δικαίωμα να ασκεί τη δικτατορία του κι ότι αυτή τη στιγμή δεν μπορούμε να μιλάμε για δικτατορία του προλεταριάτου αλλά για δικτατορία του Κόμματος του προλεταριάτου. Αυτό όμως το μέτρο ήτανε η αφετηρία - ή αυτή η εξήγηση, αν θέλεις, που για μένα είναι σόφισμα, και το έχω χαρακτηρίσει έτσι, νομίζω ότι είναι ένα από τα πιο χαρακτηριστικά σοφισματα στην ιστορία της ανθρώπινης σκέψης, το να λες δεν υπάρχει προλεταριάτο. Δηλαδή το προλεταριάτο που πολέμησε, που έφερε τη νίκη, λες πως είναι ανύπαρκτο επειδή πολέμησε και έδωσε τόσες θυσίες, κι ότι μόνο «οι καλύτεροι εκπρόσωποι του» θα ασκούν την εξουσία; Εκεί μπορούσε να στηριχθεί πραγματικά η δικτατορία του Κόμματος, όπως κι έγινε. Δηλαδή, υπάρχουν ευθύνες, αλλά πρέπει να τις αποδώσει κανείς εκεί που πραγματικά υπάρχουνε κι όχι εκεί που δεν υπάρχουνε. Όχι στον λογοκριμένο από τον Στάλιν, αλλά στη μελέτη του Λένιν απ' ευθείας από την πηγή.

(Συνεχίζεται)